

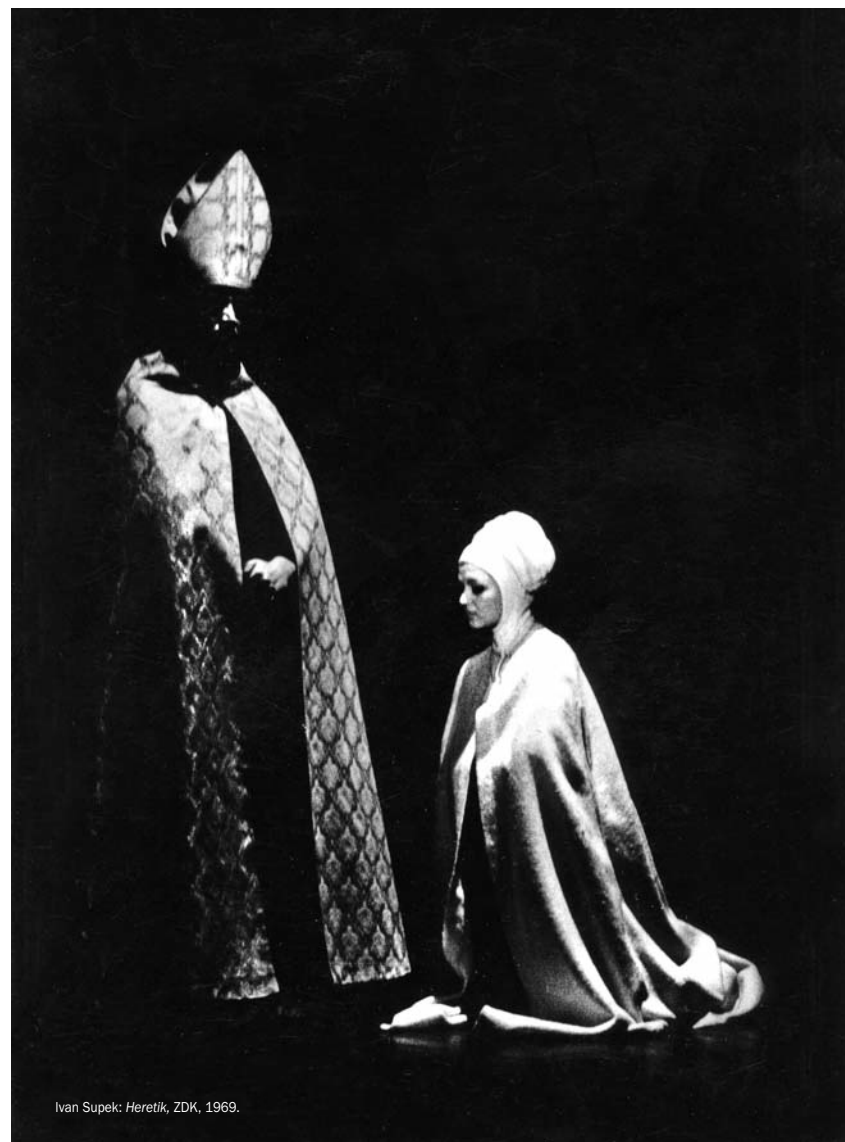
Ljubica Jović

KREATIVNO RAZMIMOILAŽENJE

Moja prva sjećanja na Para sežu u srednjoškolske godine. Polazili smo istu realnu gimnaziju u Karlovcu; on je bio dvije generacije ispred mene. Tada su razredi bili podijeljeni na muške i ženske, ali Paro i jedan njegov kolega imali su taj „privilegij“ da su bili smješteni u ženski razred. Dakle, dva momka i sve same djevojke oko njih, blago njima. Isti razred polazila je jedna profinjena djevojka, ljepuškasta lica, iz poznate karlovačke obitelji, i uskoro su ona i Paro postali par. Paro se nije pojavljivao na našim školskim „čagama“ na kojima smo čak imali i *big band* jer je Karlovac imao jako dobru glazbenu školu. Neki od tih mladića imali su apsolutni sluh, svirali su *jazz*, *evergreen*, ali najviše *rock and roll* pa smo jedva čekali te plesove u kojima smo uživali svake subote i nedjelje. Paro se međutim posvetio sportu. Sjećam ga se kao košarkaša, čak sam i prisustvovala jednoj košarkaškoj utakmici koja je za topla vremena igrana na otvorenome. Međutim da nije bilo Para i njegove mame, gospođe Marije Paro, moje profesoricice iz ruskoga, pitanje je bih li ja ikada došla na ideju posvetiti svoj život glumi. Dogodilo se da me je gospođa Marija Paro, u mojim ranim tinejdžerskim godinama, izabrala da na školskoj priredbi recitiram jednu pjesmu na ruskome. To je bio moj prvi javni nastup i nakon toga sam

bila pozivana da recitiram ne samo u školi nego posvuda. Onda me je Paro jednog dana zamolio da sudjelujem u Machiavellijevoj *Mandragoli*, koju je režirao s Omladinskim studiom karlovačkoga kazališta. Nisam imala ulogu, nego sam govorila neki „ravni“ tekst, a on mi je nakon premijere ponosno pokazao pohvalnu kritiku i upozorio me na redak gdje se isticala moja dobra dikcija. Kako se Paro ubrzo potom počeo spremati za prijamni ispit za studij režije na Kazališnoj akademiji, predložio mi je da i ja pokušam s glumom. Odlučio je raditi sa mnom jednočinku Tennesseeja Williama *Govori mi poput kiše i pusti me da slušam* pa smo uskoro napravili predstavu. Bila sam partnerica Ivi Kadiću, sjajnom glumcu koji je u to vrijeme bio angažiran u karlovačkom kazalištu, a kako je to izgledalo ne znam jer nisam imala nikakva iskustva ni kriterije. Poslije, u profesionalnom životu, sreli smo se samo nekoliko puta. Bili smo još jako mladi kada smo radili *Eho-60*¹

¹ Praizvedba Roksandićeve drame održana je u ZDK-u 30. VI. 1961. Do 29. XII. 1962. kada je predstava skinuta s repertoara, odigrano je 17 izvedbi. Asistent Paru bio je Ivica Bralić, scenograf Dušan Vukotić, kostimografkinja Jasna Novak. Glavnu ulogu Billyja Wilsona igrao je Ivan Šubić.

Ivan Supek: *Heretik*, ZDK, 1969.

Henrik Ibsen: *Kad se mi mrtvi probudimo*, DK Gavella, 1983.

Duška Roksandića koji je tada bio intendant HNK-a. Ja sam igrala gospođicu Azru, animir-damu u jednoj raketnoj bazi, koja ima *bliske susrete* sa starim generalom Nottom u interpretaciji Zvonimira Rogoza. Tim je prizorom i počinjao komad. Scena je bila prazna, samo jedan pano s otvorenim prozorom. Mi smo stajali iza tog prozora i bili omeđeni prozorskim okvirom kao da smo ukadrirani u prvi plan nekog filma. Silno sam se veselila toj maloj ulogici koju sam htjela skicirati tijelom, zavodnički, pomalo imitirajući Merlinku. Potrebne su mi bile samo uska suknja i visoke potpetice. Međutim, kostim mi je izgledao sasvim suprotno: crvena haljunica s bijelim točkama, nabrana struka, a kad sam to obukla na sebe izgledala sam kao djevojčica. Obratila sam se Paru, zamolila ga da promijenimo kostim, što uopće nije bio problem, ali on je za dva dana došao s tvrdnjom da je saznao kako sam upravo ja zahtijevala takav kostim. Bilo mi je deplasirano istraživati gdje je nastao problem, je li se radilo o nečijoj sujeti ili lijevnosti, ali ono što mi se čini najvjerojatnijim bila je indolencija koja nas stalno prati i vuče prema dolje. Mene je jako začudilo da jedan mladi redatelj nije imao sluha za

potrebe glumice. To je bilo moje razočaranje. Tada, u tim mladim danima, na samom početku, Paro je još bio jako zatvoren. Ja sam ga osjećala kao *ratio*, kao čisti *ratio* koji planira svoju predstavu i radi je prema tome svom planu. Ali između mene na sceni i njeđa u gledalištu za vrijeme proba bio je ponor – hladno, hladno, hladno! Nažalost, to su bile moje prve impresije s njim. Još nismo bili zreli ni on ni ja, ni životno ni profesionalno.

Poslije smo se sreli u *Heretiku*². Ja sam bila sretna da sam igrala jedno od troje protagonista koji su se slobodno kretali po sceni jer ta njegova scenografska inovacija, koja je možda bila praktična i zanimljiva, za glumce je bila katastrofa. Ti jadni ljudi morali su cijelu predstavu odstaviti na triptihu, usko omeđeni u svojim nišama. Nisu se mogli ni pokrenuti, ni gestikulirati, čak nisu vidjeli ni partnera s kojim su komunicirali. Meni ih je bilo užasno žao. A onda se jedanput dogodila iznimno komična situacija: potkraj prvog čina, za vrijeme dramske pauze, najednput smo čuli hrkanje: vatrogasac je zaspao gore na mostu. A ovi ljudi u triptihu – oni su jedva izdržali da ne eksplodiraju od smijeha. Triptih se počeo tresti, mislila sam da će se

srušiti na nas, no na svu sreću brzo se spustio zastor. Na toj sam predstavi imala osjećaj da me Paro prevario. Zašto? Komad je morao na brzinu biti gotov zbog dogovorena termina za Sterjino pozorje, Žorž nas je izaranžirao na sceni i nestao – otišao je raditi u Prištinu i ostavio nas mladoj asistentici – Ivici Boban. Ponavljali smo domaću zadaću svakoga dana, a kad se vratilo, ja sam se osjećala uvrijeđeno: ne ide to tako.

Radili smo zajedno i na Dubrovačkim ljetnim igrama – recital stare dubrovačke poezije pod naslovom *Pjesni razlike*. Bila je to ponoćna serenada u Sponzi, dobili smo jako dobru ocjenu kritike. Uživala sam u tom poslu.

A u teatru smo se sreli još samo jedanput kada smo radili posljednji Ibsenov komad *Kad se mi mrtvi probudimo*³. Tamo sam igrala Maju Rubek, ženu slavnog umjetnika, ali starca. A ona je putena žena, razdire je njezino tijelo. Veselila sam se kako ću igrati nemir toga njezina tijela, a kad sam došla na probu kostima obukli su na mene debeli tamnosivi štof, zatvoren do grla. To je bilo tako teško da sam imala osjećaj kao da me netko ukopao 2-3 centimetra u zemlju – nisam znala kako ću sada igrati s tim tijelom. Probala sam se sa Žoržom dogovoriti da nešto promijenimo. On me je blijedo gledao, uopće nije razumio o čemu ja govorim, pitao me *Zar se ti možda bojiš da ćeš u tom debelom štofu izgledati deblje?* A to za tu Maju Rubek uopće ne bi bilo negativno jer ona nije mlada djevojčica već putena žena. Tada nisam mogla izdržati. Rekla sam mu da ništa ne držim do teatra u kojem redatelj režira za sebe... No to su bili njegovi počeci kada on nije još nije bio onaj redatelj o kakvom se govori na ovom simpoziju, a što sam primjerice vidjela i u izvrsnom dokumentarcu Lade Džidić u prizorima kada je režirao *Kolumba* i kada je izgrao na probama. Ja nažalost takva Žorža ne poznajem. Njegov odgovor me zapanjio. Rekao je da on glumca žali i da on nikada ne bi mogao biti glumac jer mi moramo iz večeri u večer igrati jednu te istu predstavu, kao da nije znao da predstava tek nakon premijere započinje svoj život. I da ne postoje dvije identične predstave jer je publika taj faktor koji će diktirati puls predstave, gustoću i veličinu te interakcije koja je neopisiva kad se dogodi.

Nažalost, to su moja jedina sjećanja na rad s Georgijem Parom.

Poslije je došlo doba zrelosti; došle su njegove sjajne predstave od kojih sam imala priliku vidjeti i ove dvije dubrovačke, *Areteja* i *Kolumba*, zatim grandiozne *Zastave* koje su na sjajan način korespondirale s vremenom. To je bio nastavak njegova dugogodišnjeg bavljenja Krležom i rad kojemu se zaista divim. I poželjela sam da se u tome našem zreljem dobu opet sretnemo u kazalištu. Bila sam uvjerena da bismo zajedno mogli nešto dobro napraviti. I pružila se prilika. Paru je bilo ponuđeno da dođe za umjetničkog ravnatelja u Dramsko kazalište Gavella. On je to s radošću prihvatio i mi smo bili vrlo sretni, imao je velike planove. Počeli smo s probama Genetovih *Paravana*. Imao je ideju da odvede predstavu tijekom pauze u susjedni restoran u Frankopanskoj koji danas više ne postoji. Predstava je trebala trajati pet sati – mi smo ga gledali, a on je rekao *Pa to se tako danas u svijetu radi!* Bili smo oduševljeni, bila je to tako pozitivna atmosfera, jedan entuzijazam, da bi onda probe bile naglo prekinute jer je politika odlučila drukčije – on je bio postavljen za intendant HNK-a, a nama je došao Petar Veček iz Varaždina. I tako smo se u kreativnom smislu Žorž i ja nažalost mimišili.

² *Heretik* Ivana Supeka imao je praznu predstavu u ZDK-u 28. II. 1969., a do listopada 1970. kada je skinut s repertoara odigran je 38 puta. Scenograf je bio Miše Račić, kostimografkinja Inge Kostinčev. U podjeli se našao gotovo cijeli ansambl kazališta na čelu s Božidarom Bobanom u ulozi Marka Antonija de Dominisa, a Ljubica Jović igrala je ulogu Sestre Fides.

³ Predstava je imala premijeru 17. IX. 1983., a do 15. I. 1985. kada je skinuta s repertoara odigrano je 26 izvedbi. Scenografi su bili Josip Vaništa i Ante Vulin, kostimograf Zlatko Bourek, skladatelj Neven Frangeš. Ostale uloge igrali su Drago Krča (Arnold Rubek), Marino Matota, Stevo Krnjajić, Biserka Ipša i Ljiljana Gener.